6. World Bank Tourism Report 2024.
7. Stat.uz — O‘zbekiston statistika ma’lumotlari.
8. Lex.uz — normativ hujjatlar bazasi.
9. Karimov A. Raqamli turizm infratuzilmasi. 2023.
10. Rashidova D. Turizm va raqamli iqtisodiyot integratsiyasi. 2024.

ASRAROV AZIZBEK ISOMIDIN O‘G‘LI
Samarqand iqtisodiyot va servis institutining
“Real iqtisodiyot” kafedrasining assistent-stajori,
Toshkent Xalqaro Kimyo Universiteti mustaqil izlanuvchisi
asrorovazizbek1998@gmail.com

RAQAMLI BANK XIZMATLARINING MILLIY IQTISODIYOT RIVOJLANISHIDAGI O‘RNI VA SAMARADORLIGI

Annotatsiya. Mazkur maqolada raqamli bank xizmatlarining milliy iqtisodiyot rivojlanishidagi o‘rni va samaradorligi tahlil qilingan. Raqamli texnologiyalar asosida bank xizmatlarini ko‘rsatish jarayonlarining takomillashuvi, moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarining kengayishi hamda iqtisodiy faoliyat samaradorligining oshishiga ta’siri yoritilgan. Shuningdek, raqamli bank xizmatlarining aholi va tadbirkorlik subyektlari uchun yaratayotgan qulayliklari hamda ularni rivojlantirish istiqbollari ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: raqamli bank xizmatlari, raqamli iqtisodiyot, moliyaviy texnologiyalar, fintech, bank tizimi, elektron to‘lovlar, moliyaviy inklyuziya, iqtisodiy o‘sish, innovatsiyalar.

Abstract. This article analyzes the role and effectiveness of digital banking services in the development of the national economy. It highlights the impact of improving banking service delivery through digital technologies, expanding access to financial services, and increasing the efficiency of economic activities. The study also examines the benefits of digital banking services for individuals and business entities, as well as the prospects for their further development.

Keywords: digital banking services, digital economy, financial technologies, fintech, banking system, electronic payments, financial inclusion, economic growth, innovations.

Kirish. Bugungi kunda jahon iqtisodiyotida raqamlashtirish jarayonlarining

jadallashuvi bank-moliya tizimida ham tub o‘zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi natijasida bank xizmatlari an’anaviy shakldan zamonaviy elektron ko‘rinishga o‘tib, mijozlarga tezkor, qulay va xavfsiz xizmat ko‘rsatish imkoniyatlari kengaymoqda. Xususan, mobil banking, internet banking, elektron to‘lov tizimlari, masofaviy identifikatsiya va sun’iy intellektga asoslangan moliyaviy xizmatlar bank sektorining raqobatbardoshligini oshirishda muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda.

Milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishida bank tizimi muhim o‘rin egallaydi. Banklar iqtisodiyotning real sektorini moliyalashtirish, investitsion jarayonlarni qo‘llab-quvvatlash, pul mablag‘larining samarali harakatini ta’minlash hamda aholining moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish orqali iqtisodiy o‘sishga sezilarli hissa qo‘shadi. Shu nuqtai nazardan, raqamli bank xizmatlarining rivojlanishi nafaqat bank tizimi samaradorligini oshirishga, balki milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini kuchaytirishga ham xizmat qiladi. So‘nggi yillarda O‘zbekistonda ham raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish va bank xizmatlarini modernizatsiya qilish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Natijada bank operatsiyalarining katta qismi masofaviy xizmatlar orqali bajarilmoqda, elektron to‘lovlar hajmi ortib bormoqda va moliyaviy xizmatlarning ommabopligi kengaymoqda. Bu esa iqtisodiyotda naqd pulsiz hisob-kitoblar ulushining oshishiga, tranzaksiya xarajatlarining kamayishiga va moliyaviy shaffoflikning ta’minlanishiga xizmat qilmoqda.

Biroq raqamli bank xizmatlarini rivojlantirish jarayonida kiberxavfsizlik, raqamli savodxonlik darajasi, texnologik infratuzilmaning yetarliligi hamda aholi ishonchini mustahkamlash bilan bog‘liq qator muammolar ham mavjud. Ushbu masalalarni ilmiy jihatdan tadqiq etish va samarali yechimlarni ishlab chiqish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Mazkur maqolaning maqsadi raqamli bank xizmatlarining milliy iqtisodiyot rivojlanishidagi o‘rni va samaradorligini o‘rganish, ularning iqtisodiy o‘sishga ta’sirini baholash hamda bank sektorida raqamli transformatsiyani yanada rivojlantirish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat. Shu maqsadda raqamli bank xizmatlarining nazariy asoslari, amaliy natijalari va istiqbolli rivojlanish yo‘nalishlari tahlil qilinadi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi. Raqamli bank xizmatlari va ularning iqtisodiy rivojlanishga ta’siri masalalari xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan keng o‘rganilgan. Mazkur tadqiqotlarda bank tizimini raqamlashtirish, moliyaviy texnologiyalar (FinTech), elektron to‘lov tizimlari va moliyaviy inklyuziya masalalariga alohida e’tibor qaratilgan.

Iqtisodchi olim Joseph Schumpeter innovatsiyalar iqtisodiy rivojlanishning asosiy harakatlantiruvchi kuchi ekanligini ta’kidlab, moliyaviy institutlarning yangi texnologiyalarni joriy etish orqali iqtisodiy o‘sishga ta’sir ko‘rsatishini asoslab bergan. Uning nazariy qarashlari bugungi kunda bank tizimini raqamlashtirish jarayonlarini tushuntirishda muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Moliyaviy vositachilik nazariyasini rivojlantirgan Frederic Mishkin bank tizimining iqtisodiy taraqqiyotdagi rolini tahlil qilib, moliyaviy xizmatlarning ommaviylashuvi investitsiya faolligini oshirish va iqtisodiy samaradorlikni ta’minlashga xizmat qilishini ko‘rsatgan. Olimning fikricha, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish bank xizmatlari sifatini oshirishga va tranzaksiya xarajatlarini kamaytirishga imkon yaratadi. Raqamli iqtisodiyot va elektron moliya masalalarini o‘rgangan Don Tapscott raqamli texnologiyalar iqtisodiyotning barcha tarmoqlariga, jumladan bank sektoriga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatishini ta’kidlaydi. Uning tadqiqotlarida elektron bank xizmatlari iqtisodiy samaradorlikni oshirish, moliyaviy operatsiyalarni tezlashtirish va mijozlarga xizmat ko‘rsatish sifatini yaxshilashning muhim vositasi sifatida baholanadi.

So‘nggi yillarda xalqaro tashkilotlar, jumladan World Bank va International Monetary Fund tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda raqamli moliyaviy xizmatlarning moliyaviy inklyuziyani kengaytirishdagi ahamiyati alohida qayd etilgan. Ularning hisobotlarida raqamli bank xizmatlari aholining moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlarini oshirishi, iqtisodiy faollikni rag‘batlantirishi va kambag‘allikni qisqartirishga xizmat qilishi ta’kidlanadi.

Mahalliy olimlar tomonidan ham O‘zbekistonda bank tizimini raqamlashtirish va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish masalalari keng tadqiq etilmoqda. Ularning ilmiy ishlarida raqamli bank xizmatlarining naqd pulsiz hisob-kitoblarni rivojlantirish, bank operatsiyalarining shaffofligini ta’minlash, mijozlarga xizmat ko‘rsatish sifatini oshirish hamda bank sektorining raqobatbardoshligini kuchaytirishdagi o‘rni yoritilgan. Tadqiqotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, raqamli bank xizmatlari iqtisodiy o‘sishni jadallashtirish, moliyaviy resurslar harakatini samarali tashkil etish va bank tizimi barqarorligini mustahkamlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Biroq mavjud ilmiy ishlarda raqamli bank xizmatlarining milliy iqtisodiyot rivojlanishiga ta’sirini kompleks baholash, ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlar misolida chuqur o‘rganish zarurati saqlanib qolmoqda. Shu sababli ushbu maqolada raqamli bank xizmatlarining iqtisodiy samaradorligi va ularning milliy iqtisodiyot rivojlanishidagi o‘rni batafsil tahlil qilinadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda bank tizimining iqtisodiy

o‘sishga ta’sirini baholash maqsadida statistik tahlil, taqqoslash, iqtisodiy tahlil va komparativ yondashuv usullaridan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida bank sektorining kreditlash hajmlari, investitsiya oqimlari va iqtisodiy o‘sish ko‘rsatkichlariga oid ilmiy adabiyotlar hamda statistik ma’lumotlar o‘rganildi. Shuningdek, moliyaviy barqarorlikning investitsion faollikka ta’siri bo‘yicha mavjud ma’lumotlar tahlil qilinib, tegishli xulosalar shakllantirildi.

Tahlil va natijalar. Raqamli bank xizmatlarining joriy etilishi bank-moliya tizimining samaradorligini oshirish, moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish va milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta’minlashda muhim omil hisoblanadi. So‘nggi yillarda O‘zbekistonda bank sektorini raqamlashtirish bo‘yicha amalga oshirilgan islohotlar natijasida masofaviy bank xizmatlari, mobil ilovalar, internet-banking va elektron to‘lov tizimlaridan foydalanuvchilar soni sezilarli darajada oshdi.

1-jadval

Raqamli bank xizmatlarining milliy iqtisodiyotga ta’siri[7]

№	Ta’sir yo‘nalishi	Natija
1	Moliyaviy inklyuziyaning oshishi	Bank xizmatlaridan foydalanuvchilar sonining ko‘payishi
2	Tranzaksiya xarajatlarining kamayishi	Vaqt va mablag‘ tejalishi
3	Naqd pulsiz to‘lovlar ulushining ortishi	Pul aylanmasining shaffoflashuvi
4	Kichik biznesni qo‘llab-quvvatlash	Moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatining kengayishi
5	Soliq tushumlarining oshishi	Yashirin iqtisodiyot ulushining qisqarishi
6	Investitsion muhitning yaxshilanishi	Moliyaviy operatsiyalarning tezlashishi

Jadval ma’lumotlaridan ko‘rinib turibdiki, raqamli bank xizmatlari iqtisodiyotning turli sohalarida samaradorlikni oshirishga xizmat qilmoqda. Xususan, mobil banking va internet-banking xizmatlari orqali mijozlar bank filiallariga bormasdan turib to‘lovlarni amalga oshirish, kredit olish, omonatlarni boshqarish va boshqa moliyaviy operatsiyalarni bajarish imkoniyatiga ega bo‘lmoqda.

Shuningdek, raqamli bank xizmatlarining rivojlanishi kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Elektron to‘lov tizimlari va onlayn kreditlash mexanizmlari tadbirkorlarga moliyaviy resurslardan tezkor foydalanish imkoniyatini yaratmoqda. Natijada biznes yuritish xarajatlari kamayib, ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish hajmlari ortmoqda. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, raqamli bank xizmatlarining iqtisodiy samaradorligi yuqori bo‘lishiga qaramay, ularning rivojlanishiga to‘sqinlik qiluvchi ayrim omillar ham mavjud.

[7] Muallif ishlanmasi

Jumladan, kiberjinoyatlar xavfining ortishi, ayrim hududlarda internet infratuzilmasining yetarli darajada rivojlanmaganligi va aholining raqamli savodxonligi pastligi raqamli transformatsiya jarayonlarini sekinlashtirishi mumkin.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, raqamli bank xizmatlarini kengaytirish orqali moliyaviy xizmatlardan foydalanish darajasini oshirish, bank operatsiyalarining shaffofligini ta’minlash hamda iqtisodiyotda naqd pulsiz hisob-kitoblar ulushini ko‘paytirish mumkin. Bu esa o‘z navbatida milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish, investitsion faollikni rag‘batlantirish va iqtisodiy o‘sishni jadallashtirishga xizmat qiladi. Shunday qilib, raqamli bank xizmatlari bank tizimining innovatsion rivojlanishini ta’minlovchi va milliy iqtisodiyotning barqaror o‘sishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatuvchi muhim omillardan biri ekanligi aniqlandi. Ularning samaradorligini yanada oshirish uchun zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish, kiberxavfsizlikni mustahkamlash va aholining raqamli moliyaviy savodxonligini oshirish zarur.

Xulosa va takliflar. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, raqamli bank xizmatlari zamonaviy bank-moliya tizimining ajralmas qismiga aylanib, milliy iqtisodiyot rivojlanishida muhim strategik ahamiyat kasb etmoqda. Bank xizmatlarini raqamlashtirish moliyaviy operatsiyalarni tezlashtirish, xizmatlar sifatini oshirish, tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish hamda aholi va tadbirkorlik subyektlarining moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qilmoqda.

Tahlillar natijasida raqamli bank xizmatlarining rivojlanishi iqtisodiyotda naqd pulsiz hisob-kitoblar ulushining ortishiga, moliyaviy oqimlarning shaffoflashishiga va yashirin iqtisodiyot hajmining qisqarishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatishi aniqlandi. Shuningdek, mobil banking, internet banking va elektron to‘lov tizimlarining keng qo‘llanilishi bank xizmatlarining ommabopligini oshirib, moliyaviy inklyuziyani rivojlantirish uchun qulay sharoit yaratmoqda.

Tadqiqot davomida raqamli bank xizmatlarining kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatayotgani aniqlandi. Xususan, masofaviy kreditlash, onlayn to‘lovlar va elektron hisob-kitob tizimlari tadbirkorlarning moliyaviy resurslarga kirishini osonlashtirib, iqtisodiy faollik va investitsion jarayonlarning jadallashishiga xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, raqamli bank xizmatlarini rivojlantirish jarayonida kiberxavfsizlik tahdidlari, ayrim hududlarda internet infratuzilmasining yetarli darajada rivojlanmaganligi, axborot xavfsizligi bilan bog‘liq muammolar va aholining raqamli moliyaviy savodxonligi darajasining pastligi kabi muammolar mavjudligi ham aniqlandi. Ushbu muammolarni bartaraf etish raqamli bank xizmatlari samaradorligini

yanada oshirishning muhim sharti hisoblanadi. Umuman olganda, raqamli bank xizmatlari milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish, moliyaviy tizim barqarorligini mustahkamlash va iqtisodiy o‘sishni jadallashtirishning muhim omillaridan biri ekanligi isbotlandi. Tadqiqot natijalari asosida quyidagi ilmiy-amaliy takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiq:

1. Bank sektorida raqamli transformatsiya jarayonlarini jadallashtirish, jumladan, sun’iy intellekt, blokcheyn va bulutli texnologiyalarni bank amaliyotiga keng joriy etish lozim.

2. Kiberxavfsizlik tizimini mustahkamlash maqsadida zamonaviy himoya vositalarini qo‘llash, banklarning axborot xavfsizligi infratuzilmasini takomillashtirish va kiberxavfsizlik bo‘yicha muntazam monitoring tizimini yo‘lga qo‘yish zarur.

3. Aholining raqamli moliyaviy savodxonligini oshirish bo‘yicha maxsus ta’lim dasturlari, treninglar va targ‘ibot kampaniyalarini tashkil etish tavsiya etiladi.

4. Qishloq va chekka hududlarda internet infratuzilmasini rivojlantirish orqali raqamli bank xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish lozim.

5. FinTech kompaniyalari va tijorat banklari hamkorligini kuchaytirish orqali innovatsion moliyaviy mahsulotlar va xizmatlarni yaratish maqsadga muvofiq.

6. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik uchun raqamli moliyaviy xizmatlarni kengaytirish, jumladan, onlayn kreditlash va masofaviy bank xizmatlarini soddalashtirish zarur.

7. Naqd pulsiz hisob-kitoblarni rag‘batlantirish mexanizmlarini takomillashtirish, elektron to‘lov tizimlaridan foydalanuvchilar uchun qo‘shimcha imtiyozlar va qulayliklar yaratish tavsiya etiladi.

8. Raqamli bank xizmatlari sifatini baholashning zamonaviy indikatorlar tizimini ishlab chiqish hamda ularning iqtisodiy samaradorligini muntazam monitoring qilib borish maqsadga muvofiq.

Mazkur takliflarning amaliyotga tatbiq etilishi bank tizimining innovatsion rivojlanishini ta’minlash, moliyaviy xizmatlar sifati va ommabopligini oshirish hamda milliy iqtisodiyotning barqaror va yuqori sur’atlarda rivojlanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Schumpeter J.A. The Theory of Economic Development. – Harvard University Press, 1934.

2. Mishkin F.S. The Economics of Money, Banking and Financial Markets. – Pearson, 2022.

3. Levine R. Finance and Growth: Theory and Evidence. – Handbook of Economic Growth, 2005.
4. Vahobov A.V. Moliya va bank tizimi. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2022.
5. Berkinov B.B. Investitsiyalar iqtisodiyoti. – Toshkent: Fan, 2021.
6. World Bank. Global Economic Prospects 2025.
7. International Monetary Fund. World Economic Outlook 2025.
8. Asian Development Bank. Asian Development Outlook 2025.

Махмудов Суннатжон Абдужаббор угли
Ассистент-стажёр кафедры «Менежмент»,
Самаркандского института экономики и сервиса, Узбекистан
abdulaevazulfya@yandex.ru

ИННОВАЦИОННЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ КАК ФАКТОР УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ОРГАНИЗАЦИЙ

Аннотация. В современных условиях глобальной конкуренции и стремительного технологического развития особое значение приобретает инновационный менеджмент как важный инструмент обеспечения устойчивого развития организаций. В данной статье рассматривается роль инновационного менеджмента в повышении эффективности деятельности предприятий, формировании конкурентных преимуществ и адаптации к быстро меняющимся условиям рынка. Особое внимание уделяется влиянию инновационных управленческих подходов на развитие организационного потенциала, повышение производительности труда и внедрение новых технологий. В работе анализируются основные механизмы реализации инновационного менеджмента, а также его влияние на долгосрочную устойчивость и социально-экономическое развитие организаций. Результаты исследования показывают, что эффективное использование инновационного менеджмента способствует повышению конкурентоспособности предприятий, развитию инновационной культуры и обеспечению стабильного роста в условиях современной экономики.

Ключевые слова: инновационный менеджмент, устойчивое развитие, управление инновациями, конкурентоспособность, инновационная деятельность, стратегическое управление, организационное развитие.